

J. W. GOETHE ANALIZA I SINTEZA¹

preveli s njemačkog jezika
GORAN BAKSA
HRVOJE BAKSA
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
goranbaksa@hotmail.com
sonny0310@hotmail.com

Gospodin Victor Cousin u trećem ovogodišnjem predavanju o povijesti filozofije hvali osamnaesto stoljeće osobito zato što se u bavljenju znanosti posebno prepuštalo analizi te je postupalo oprezno prema ishitrenoj sintezi, tj. prema hipotezama; međutim, nakon što je taj postupak gotovo isključivo odobravao, napomenuo je još naposljetku: da se sintezu ne treba posve zanemariti, nego se njoj s vremena na vrijeme s oprezom treba opet okretati.

Prilikom razmatranja tih očitovanja, ponajprije nam je palo na um da je čak u tom pogledu devetnaestome stoljeću preostalo još nešto značajno; jer prijatelji i sljedbenici znanosti trebaju najpomnije primijetiti da se pogrešne sinteze, tj. hipoteze koje su nam bile prenijete, propušta dokazati, razviti, postaviti u jasnoću, te da se duhu propušta ponovno vratiti njegova stara prava, *da sebe neposredno postavi nasuprot prirode*.

Ovdje bismo posebno istaknuli dvije takve pogrešne sinteze: naime, dekompoziciju svjetla i njegovu polarizaciju. Obje su prazne riječi koje onome koji misli ne govore baš ništa, a koje ipak tako često ponavljaju znanstveni muževi.

Nije dovoljno da pri promatranju prirode primijenimo analitički postupak, tj. da iz bilo kojeg danog predmeta razvijemo pojedinačnosti koliko je god moguće i da ju na taj način upoznajemo, nego trebamo također upravo tu analizu primijeniti na postojeće sinteze, kako bi se istražilo nije li se postupalo ispravno, sukladno istinskoj metodi.

Zbog toga smo Newtonov postupak detaljno rastavili. On čini grešku što postavlja u temelj pojedinačan i još pritom umjetan fenomen, na kojem gradi hipotezu i iz nje hoće razjasniti najmnogstvenije, najbezgraničnije pojave.

Pri učenju o bojama poslužili smo se analitičkim postupkom i prikazali smo po mogućnosti sve poznate pojave u izvjesnom slijedu, kako bismo istražili može li se tu naći neko opće, pod koje se svaka od njih dade podrediti, te stoga vjerujemo da smo napravili predradnju onoj dužnosti devetnaestoga stoljeća.

Jednako smo postupili kako bismo sabrano prikazali one fenomene koji se događaju pri udvostručenom zrcaljenju. Oboje prepuštamo bližoj ili udalje-

1 „Analyse und Synthese” – prvi put tiskano u Goetheovom izdanju „Vollständige Ausgabe letzter Hand” 1828. Prijevod prema izdanju: J. W. Goethe, *Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden*, Bd. 13, Naturwissenschaftliche Schriften I, str 49–52. – Nap. prev.

nijoj budućnosti sa sviješću, da smo ona istraživanja ponovno uputili natrag na prirodu i ponovno im dali istinsku slobodu.

Okrećemo se jednom drugom, općenitijem razmatranju: stoljeće, koje se samo posvećuje analizi i koje se takoreći plaši sinteze, nije na pravome putu; jer tek obje zajedno, kao izdisaj i udisaj, čine život znanosti.

Neka pogrešna hipoteza je bolja nego uopće nikakva, jer to da je ona pogrešna nije nikakva šteta, ali ako se ona učvrsti, ako je općenito prihvaćena, ako postane neka vrsta vjeroispovijesti u koju nitko ne smije sumnjati, koju nitko ne smije istraživati, to je zapravo nedaća od koje trpe cijela stoljeća.

Newtonovo se učenje htjelo predavati; već su se u njegovo doba tom učenju bili suprotstavili njegovi nedostaci; ali ostale velike zasluge tog čovjeka, njegov položaj u građanskom i učenom svijetu nisu dali da se proturječje pojavi. No posebno su Francuzi najviše krivi za širenje i okoštavanje tog učenja. Oni bi dakle u devetnaestome stoljeću trebali pomagati svježju analizu one zapletene i ukočene hipoteze kako bi ispravili onu pogrešku.

Glavna stvar, na koju izgleda da se ne misli pri isključivoj primjeni analize, jest da svaka analiza pretpostavlja sintezu. Neka hrpa pijeska ne da se analizirati; no ako bi se sastojala od različitih dijelova, recimo pijeska i zlata, onda je ispiranje jedna analiza gdje se ono lakše ispire, a ono teže zadržava.

Tako novija kemija počiva uglavnom na tome da rastavlja ono što je priroda bila sjedinila; mi ukidamo sintezu prirode kako bismo ju upoznali u rastavljenim elementima.

A što bi bilo živo biće negoli jedna viša sinteza; i zašto bismo se mučili s anatomijom, fiziologijom i psihologijom, osim da samo donekle načinimo neki pojam o kompleksu, koji se neprestano proizvodi, koliko god da ga komadamo na što više dijelova.

Zbog toga je velika opasnost, u koju analitičar dospijeva, ova: *kada primjenjuje svoju metodu tamo gdje u temelju nema sinteze*. Tada je njegov rad zapravo trud Danaida: a viđamo najtužnije primjere toga. Jer u osnovi on ipak radi svoj posao kako bi naposljetku opet dospio do sinteze. Ako pak u temelju predmeta kojim se bavi nje nema, onda se uzalud trudi otkriti ju. Sva mu promatranja uvijek postaju samo smetnja, čim se više uvećava njihov broj.

Prije svega trebao bi dakle analitičar istraživati ili štoviše usmjeriti svoju pažnju na to ima li on zaista posla s nekom tajnovitom sintezom, ili je to s čime se on bavi samo neka agregacija, neka sastavljenost, združenost, ili kako se to sve već može modificirati. Neku sumnjičavost te vrste daju ona poglavlja znanja s kojima se ne želi napredovati. U tom smislu bi se moglo izvesti čak plodna razmatranja o geologiji i meteorologiji.